

technical schools: A manual]. Moscow

4. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2008) *Pro skhvalennja Konceptiji rozvytku ghromadjanskoji osvity v Ukraini*. [On approval of the Concept of Civic Education Development in Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang=en>. (accessed: 12/11/2019).

5. Lokshyna, O., Jeghorov, Gh. ta in. (2006) *Starsha shkola zarubizhzhja: orghanizacija ta zmist osvity*. [Foreign high school: organization and content of education]. Kyiv.

6. *Nova ukrajinsjka shkola: koncepcija*. [New Ukrainian School: Concept]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainisk-a-shkola-compressed.pdf>. (Accessed: 11/11/2019).

7. Ovcharuk, O.V. (2013) *Mizhnarodni strategiji zaprovadzhennja osvity dlja demokratychnogo ghromadjanstva u krajinh Rady Jevropy*. [International strategies for implementing education for democratic citizenship in Council of Europe countries]. Khmelnytsky

8. Pometun O., Remekh, T. ta Ghejko, I. (2003) *Praktychne pravo: Navch. posib.: 8 kl.* [Practical Law: Educ. guide: 8 cl.]. Kyiv.

9. *Ramka kompetentnostej dlja kuljturny demokratiji, 2018. Rada Jevropy*. [Framework for competence for a culture of democracy, 2018. Council of Europe]. URL: https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/86/RF-CDC-vol-1_ua.pdf. (accessed: 11/11/2019)

10. Sydorenko E. (2001) *Metody matematycheskoj obrabotky v psykholohy*. [Methods of mathematical processing in psychologists]. St. Petersburg.

11. *Khartiya Rady Yevropy z osvity dlja demokratychnoho hromadyanstva y osvity z prav lyudyny*. (2010) [Council of Europe Charter for Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education]

12. Birz'ea, C. (2004) All-European Study on Education for Democratic Citizenship Policies, Council of Europe Publishing. URL: <https://rm.coe.int/16802f7040> (accessed 11/11/2019).

13. Naval, C., Print, M. and Veldhuis, R. (2002) Education for democratic citizenship in the new Europe

14. Citizenship education at school in Europe, 2017. EURYDICE. URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6b50c5b0-d651-11e7-a506-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-56573425>. (accessed 11/11/2019).

15. Council of Europe. (2019). *Digital Citizenship and Digital Citizenship Education*. URL: <https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education/digital-citizenship-and-digital-citizenship-education>. (accessed 11/11/2019).

16. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework

for Citizens(2016). URL: <https://econpapers.repec.org/paper/iptiptwpa/jrc101254.htm>. (accessed 11/11/2019).

17. Dürr, K., Spajic-Vrkas, V. and Ferreira Martins, J. (2000) Strategies for Learning Democratic Citizenship. URL: <https://www.storiairreer.it/sites/default/files/norme/2000%207%2019%20Duerr.pdf>. (accessed 11/11/2019).

18. UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. Paris, UNESCO (2011). URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002134/213475e.pdf>. (accessed on: 12/11/2019)

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ОВЧАРУК Оксана Василівна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка відділом компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України.

Наукові інтереси: ІКТ в освіті, порівняльна педагогіка, компетентнісний підхід в освіті, громадянська освіта.

ГРИЦЕНЧУК Олена Олександрівна – науковий співробітник відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України.

Наукові інтереси: ІКТ в освіті, порівняльна педагогіка, компетентнісний підхід в освіті, громадянська освіта.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OVCHARUK Oksana Vasyilivna – candidate of pedagogical sciences, senior scholar, Head of the Department of comparative studies for information and innovations in education, Institute of Information Technologies and learning Tools of the National academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Circle of research interests: ICT in education, comparative education studies, competency-based approach in education, citizenship education.

HRYTSENCHUK Olena Oleksandrivna – scholar, of the Department of comparative studies for information and innovations in education, Institute of Information Technologies and learning Tools of the National academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

Circle of research interests: ICT in education, comparative education studies, competency-based approach in education, citizenship education.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2019 р.

УДК 371.32+395.52+420

DOI: 10.36550/2415-7988.2019.183.29

ОГРЕНІЧ Марія Анатоліївна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Одеської національної академії харчових технологій
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9706-9159>
e-mail: ogrenich08@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОГО ЕТИКЕТУ АНГЛОМОВНОГО ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства, входження України до світової та

європейської спільноти особливої актуальності набувають міжнародні культурні та ділові стосунки українців з представниками інших країн.

Відповідно, у всіх сферах посилюється потреба у спеціалістах, що володіють іноземними мовами, насамперед, англійською, та можуть самостійно здійснювати ділову комунікацію в міжкультурному іншомовному середовищі. А перед вищою школою стоїть завдання підготувати висококваліфіковані кадри спеціалістів-професіоналів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Загальні лінгводидактичні аспекти навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі розкрито в дослідженнях О. Бігич, Н. Дзюбишина-Мельник, О. Казарцева, М. Князян, Т. Корж, О. Пенькова, Р. Мартинова, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, С. Селівестров, Т. Серова, В. Титова, Т. Dudley-Evans, Т. Hutchinson, С. Kennedy, J. Lacina, P. Robinson тощо. Визначено концептуальні засади навчання іншомовного ділового спілкування, а саме: структуру професійного спілкування (Ю. Ніколаєнко), зміст професійно-спрямованого навчання іноземній мові в немовному вузі (М. Озерова, О. Тарнопольський), базові складники комунікативної компетенції і принципи її формування (Г. Барабанова, Д. Ізаренков). Розроблено підходи до навчання іноземній мові в немовному вузі (D. Briton, A. Waters.), принципи відбору та організації навчального матеріалу (K. Jones, J. Richards, M. Swain).

У працях В. Адач, В. Воробйова, Г. Єлизарової, Т. Ларіної, С. Тер-Мінасової, Н. Формановської, G. Aston, M. Bennett, S. Brettta ін. наголошено, що особливості іншомовної поведінки і комунікації залежать від національних культурних традицій певного народу, засобом відображення яких у мовленні виступає мовленнєвий етикет.

Однак проблема формування мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування не була предметом спеціального дослідження. Не окреслено специфіку й зміст мовленнєвого етикету, не виявлено педагогічних умов його формування, відсутня система вправ і модель навчання мовленнєвому етикету у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Мета статті – визначення особливостей методики формування мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування студентів немовних спеціальностей.

З метою визначення педагогічних умов і моделі формування мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування використано метод аналізу, узагальнення і систематизації психолого-педагогічних, лінгвістичних та методичних досліджень, нормативних і навчально-методичних джерел; для виявлення рівнів сформованості застосовано методи тестування і цілеспрямованого педагогічного спостереження; для перевірки ефективності розробленої методики використано метод педагогічного експерименту та статистичної обробки результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система мовленнєвого етикету, характерного для певної національної культури, складає сукупність

усіх етикетних формул.

О. Бігич визначає мовленнєвий етикет як прийняту в певній культурі сукупність вимог до форми, змісту, порядку, характеру і ситуативної доречності використання мовних виразів та правил мовленнєвої поведінки. Ці правила регулюють і регламентують мовленнєву поведінку через систему національно-специфічних стереотипів, стійких формул спілкування, прийнятих суспільством для встановлення, підтримання або припинення контакту між співрозмовниками [2, с. 61].

У процесі ділового спілкування мовленнєвий етикет реалізує контактну, конотативну, регулятивну, імперативну, апелятивну, емотивну функції. Усі разом вони забезпечують комунікативну функцію мови.

Мовленнєвий етикет англомовного ділового спілкування є невід’ємним складником професійної культури майбутніх фахівців. Він є інтегративним явищем, пов’язаним з такими феноменами, як «бізнес-етикет» або «діловий етикет», «ділова етика», «професійна етика», або «професійна мораль», «ділове спілкування», «ділова культура», що забезпечують ефективність спілкування фахівців при вирішенні ділових завдань та передбачає вживання усталених мовленнєвих формул у певних формах ділової комунікації (ділова телефонія, ділові бесіди та наради, збори, мітинги, перемови, дискусії, диспути) й основних ситуаціях ділового спілкування (знайомство, вітання, вручення візиток, створення іміджу, обмін подарунками тощо) [1, с. 27–29].

Порівняльний аналіз національно-культурної специфіки українського та англійського мовленнєвого етикету виявив, що в культурі ділового спілкування в обох мовах є чимало схожих моментів. Водночас існують національні особливості мовленнєвого етикету, що характеризуються набором стандартних кліше ділового спілкування у кожній мові, етикетними формулами початку, ведення, підтримання, завершення ділової бесіди, телефонними кліше тощо. Вони використовуються носіями мови тільки у професійному спілкуванні, що пов’язане з виконанням службових обов’язків, нормативними правилами вербальної та невербальної поведінки у сфері ділового спілкування.

Отже, мовленнєвий етикет англомовного ділового спілкування – це сукупність певних мовленнєвих формул, усвідомлене, адекватне, ситуативно-доречне вживання яких зумовлюється цілями ділової комунікації англійською мовою.

Розглянемо особливості методики формування мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування студентів немовних вишів.

Аналіз навчальних програм засвідчив, що навчання іншомовного спілкування передбачає вивчення національно-культурної специфіки та мовленнєвого етикету країни, мова якої вивчається [3], [4]. Проте огляд рекомендованих навчальних підручників виявив, що в них не передбачено спеціальної інформації щодо

іншомовного мовленнєвого етикету та відсутня система вправ, спрямована на навчання майбутніх фахівців ділової сфери англomовному діловому мовленнєвому етикету як складової англomовної культури ділового спілкування.

Формування мовленнєвого етикету ділового спілкування майбутніх фахівців вимагає реалізації в навчанні певних умов. Засобом відтворення цих умов виступала експериментальна методика формування мовленнєвого етикету англomовного ділового спілкування студентів немовних вишів, теоретичними засадами побудови якої виступили такі принципи: наочності, міжкультурної взаємодії, активності, стилістичної диференціації, комунікативності, усного підґрунтя навчання, поетапного формування мовленнєвих навичок, і включала систему професійно-орієнтованих вправ.

Система професійно-орієнтованих вправ активного вживання формул мовленнєвого етикету (ФМЕ) в усному англomовному діловому спілкуванні включає три підсистеми. Мета першої підсистеми – ознайомити студентів з нормативними моделями англomовного мовленнєвого етикету і збагатити словник студентів ФМЕ англomовного ділового спілкування. Її досягнення забезпечувалося формуванням у студентів системи знань щодо структурних і соціокультурних особливостей вживання ФМЕ в англomовному діловому спілкуванні, порівнянні їх з українськими еквівалентами.

Друга підсистема вправ містить умовно-комунікативні, комунікативні, рецептивно-продуктивні та продуктивні вправи. За своєю структурою вона поділяється на вправи для оволодіння монологічними єдностями та вправи для навчання цілісних монологів. Зважаючи на це, вправи цієї підсистеми було розподілено на 2 групи: умовно-комунікативні та комунікативні професійної спрямованості.

Друга підсистема вправ містить умовно-комунікативні, комунікативні, рецептивно-продуктивні та продуктивні вправи. За своєю структурою вона поділяється на вправи для оволодіння монологічними єдностями та вправи для навчання цілісних монологів. Зважаючи на це, вправи цієї підсистеми було розподілено на 2 групи: умовно-комунікативні та комунікативні професійної спрямованості.

Третя підсистема вправ поділяється на вправи для оволодіння діалогічними єдностями і вправи для навчання цілісних діалогів, що склалися з різнотипних діалогічних єдностей. Було виокремлено 2 групи вправ: умовно-комунікативні професійної спрямованості та комунікативні професійної спрямованості.

Мета комунікативних вправ професійної спрямованості третьої підсистеми – навчання студентів самостійно будувати різні види діалогічних єдностей з ФМЕ, об'єднуючи засвоєні діалогічні єдності з ФМЕ в діалоги текстового рівня, створювати власні професійно-спрямовані діалоги різних функціональних типів з урахуванням

вивчених формул. До означеної групи увійшли комунікативні, продуктивні вправи, які не передбачали використання опор. Продукт мовлення студентів – діалог певного функціонального типу з двома або більше мікродіалогами. Комунікативні вправи включали такі види: складання діалогів, проведення дискусій, ділових ігор, конференцій, інтерв'ю, ділова телефонія з використанням ФМЕ.

Відповідно до теоретичних засад дослідження нами розроблено експериментальну модель формування мовленнєвого етикету англomовного ділового спілкування, що обіймає три етапи.

Метою першого – пізнавально-збагачувального – етапу є ознайомлення студентів з основними поняттями мовленнєвого етикету, збагачення словника студентів ФМЕ і формування уявлень щодо національно-культурної специфіки англomовного ділового мовленнєвого етикету. Досягнення цієї мети забезпечувалося проведенням інтерактивних міні-лекцій, практичних ознайомлювальних занять, роботою зі словником-довідником. На цьому етапі завдання передбачали докладне пояснення національної специфіки англійського та українського мовленнєвого етикету, відмінностей ділового стилю спілкування від побутового, правил поведінки в діловому середовищі, норм вживання ФМЕ у професійній сфері.

Метою другого – практико-діяльнісного – етапу було формування вмінь володіння мовленнєвим етикетом ділового спілкування англійської мови в монологічному і діалогічному мовленні. Досягнення мети забезпечувалося проведенням практичних комунікативно-спрямованих занять і використанням матеріалів, поданих у першій частині практикуму «Мовленнєвий етикет ділового спілкування». На заняттях використовувались автентичні аудіо- і відео матеріали, фахові англomовні тексти, в яких представлено ознаки національної культури. За їх допомогою створювалась імітація реальної ситуації спілкування англійською мовою, демонструвалося вживання вербальних і невербальних засобів комунікації, що притаманні носіям мови.

Метою третього – продуктивно-творчого етапу – було закріплення й удосконалення вмінь студентів щодо володіння мовленнєвим етикетом ділового спілкування англійської мови в монологічному і діалогічному мовленні. Досягнення мети забезпечувалося проведенням практичних комунікативно-спрямованих занять, позааудиторної роботи і використанням матеріалів, поданих у другій частині практикуму. Передбачалося моделювання реальних професійно-орієнтованих ситуацій, проведення ділових ігор, презентацій, дискусій, інтерв'ю, конференцій, проєктів, телефонне спілкування.

Під час експериментальної перевірки ефективності методики формування мовленнєвого етикету англomовного ділового спілкування майбутніх фахівців була організована експериментальна робота, яка проходила поетапно.

Метою пошуково-розвідувального етапу експерименту був аналіз стану сформованості мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування студентів немовних вишів. Анкетування студентів других курсів немовних спеціальностей виявило їх ставлення до досліджуваної проблеми і засвідчило, що переважна більшість (94 %) респондентів усвідомлює необхідність формування мовленнєвого етикету, має бажання оволодіти вміннями англомовного мовленнєвого етикету в майбутній професійній діяльності. Натомість більшість з них не змогли чітко пояснити сутність поняття мовленнєвий етикет ділового спілкування (87 %), відчували труднощі з виокремленням ФМЕ зі спонтанного мовлення (68 %), не змогли самостійно навести приклади ФМЕ рідною та англійською мовами (86 %).

Для проведення тестування було визначено критерії сформованості мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування: 1) соціокультурний; 2) мовно-комунікативний; 3) професійно-орієнтований та схарактеризовано рівні сформованості мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування. Для здійснення діагностики рівнів володіння мовленнєвим етикетом ділового спілкування було розроблено завдання на перевірку знань, навичок і вмінь за кожним з означених критеріїв.

Високий рівень характеризувався усвідомленим володінням інформацією щодо правил мовленнєвої поведінки та етикетних формул, характерних для професійного ділового спілкування, вмінням адекватного та ситуативно доречного вживання англомовної професійної лексики та ФМЕ у діловому спілкуванні, знанням національно-культурної специфіки англомовного мовленнєвого етикету. Середній рівень характеризувався усвідомленим вживанням ФМЕ у професійному мовленні, обізнаністю з правилами мовленнєвої поведінки та національно-культурною специфікою англомовного мовленнєвого етикету, але подекуди зустрічалися випадки неадекватного вживання ФМЕ. Студентам низького рівня було властиво вживання етикетних формул, що є характерними для побутового стилю спілкування, але не прийнятними для професійного спілкування англійською мовою. Вони не були обізнані з національно-культурною специфікою англомовного мовленнєвого етикету в діловому спілкуванні; не володіли вмінням адекватного вживанням ФМЕ у професійному мовленні.

Після закінчення формувального етапу експерименту було проведено прикінцевий зріз з метою визначення змін у рівнях сформованості мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування. Його результати виявили позитивні зміни в рівнях володіння студентами мовленнєвим етикетом. Так, в експериментальній групі – ЕГ-1 з високим рівнем володіння мовленнєвим етикетом ділового спілкування виявилось 52 % студентів ЕГ-1, 54 % – ЕГ-2. У контрольній групі – КГ-1 кількість

студентів з високим рівнем володіння мовленнєвим етикетом ділового спілкування склала 6 %, у КГ-2 – 9 %. Середній рівень було зафіксовано в 43% студентів ЕГ-1, 40 % – в ЕГ-2, 20 % – у КГ-1 і 28 % у КГ-2. Низький рівень був наявний у 5 % студентів ЕГ-1, 6 % – ЕГ-2, 74 % студентів КГ-1 і 63 % – КГ-2.

Надійність і вірогідність отриманих даних підтверджено статистичною обробкою експериментальних даних за критеріями Стюдента та Фішера.

Отже, експериментальне дослідження дозволило дійти висновку про те, що розроблена методика формування мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування студентів немовних вишів є ефективною.

За результатами експериментального дослідження сформульовано методичні рекомендації з формування мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування студентів немовних вишів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. За результатами дослідження можна дійти таких висновків.

1. Мовленнєвий етикет англомовного ділового спілкування – це сукупність певних мовленнєвих формул, притаманних фахівцям певної сфери діяльності, усвідомлене, адекватне, ситуативно-доречне вживання яких зумовлюється цілями їхньої ділової комунікації англійською мовою. Він задає ті рамки мовних правил, у межах яких повинно проходити змістовне професійне спілкування, і є невід’ємним елементом національної культури, без якого не може проходити процес комунікації. Він передбачає використання усталених мовленнєвих формул під час ділового телефонного спілкування, ділових бесід, нарад, зборів, мітингів, перемов, дискусій, диспутів.

2. Рівень сформованості мовленнєвого етикету студентів немовних вишів визначався за соціокультурним, мовно-комунікативним, професійно-орієнтованим критеріями. Показниками першого критерію виступили: обізнаність студентів з нормативними моделями англомовного мовленнєвого етикету в діловому спілкуванні, правилами мовної поведінки у сфері ділового спілкування, національно-культурною специфікою англомовного мовленнєвого етикету майбутніх фахівців. Показниками другого критерію стали: уміння студентів адекватно вживати певні лексичні, граматичні, стилістичні, синтаксичні одиниці відповідно до правил англомовного ділового мовленнєвого етикету, виокремлювати ФМЕ в мовленні, розуміти їх значення, добирати відповідники з рідної мови та правильно використовувати ці ФМЕ в англомовному діловому спілкуванні. Показниками третього критерію були: вміння моделювати професійно-комунікативні ситуації англійською мовою з урахуванням формул мовленнєвого етикету, вести професійне спілкування англійською мовою у формі монологу та діалогу з урахуванням культурно встановлених стандартів англомовної вербальної і невербальної

комунікації. Відповідно до визначених критеріїв і показників рівні сформованості мовленнєвого етикету ділового англомовного спілкування характеризувались як високий, середній, низький.

3. Методика формування мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування студентів немовних спеціальностей передбачає реалізацію в навчанні певних педагогічних умов, а саме: відбір і впровадження в зміст навчання формул мовленнєвого етикету; використання в навчанні усного англомовного ділового спілкування системи професійно-орієнтованих вправ активного вживання формул мовленнєвого етикету; поетапне опрацювання формул мовленнєвого етикету в навчанні майбутніх фахівців усного англомовного ділового спілкування.

У процесі дослідження було розроблено експериментальну модель формування мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування, що складалася з трьох етапів: 1) пізнавально-збагачувального, який мав на меті ознайомлення з термінологічною базою, збагачення словника ФМЕ і формування уявлень щодо національно-культурної специфіки англомовного ділового мовленнєвого етикету; 2) практико-діяльнісного з метою формування вмінь володіння мовленнєвим етикетом ділового спілкування англійської мови в монологічному та діалогічному мовленні; 3) продуктивно-творчого з метою закріплення і вдосконалення вмінь володіння мовленнєвим етикетом ділового спілкування англійської мови в монологічному та діалогічному мовленні. Методичне забезпечення етапів здійснювалося за допомогою впровадження практикуму «Мовленнєвий етикет англомовного ділового спілкування студентів немовних вишів», словника-довідника «Формули мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування» та відібраних нами автентичних фахових аудіо- і відео матеріалів, в яких представлено ознаки іншої культури.

4. Для реалізації означених умов було розроблено систему професійно-орієнтованих вправ активного вживання ФМЕ в усному англомовному діловому спілкуванні, що складалася з трьох підсистем: підготовчої підсистема вправ з ознайомлення студентів з ФМЕ ділового спілкування та двох підсистем вправ з формування мовленнєвого етикету в англомовному монологічному та діалогічному професійно-орієнтованому мовленні. Кожна з них становить окремий цикл та включає певні групи вправ.

5. Результати експериментального навчання підтвердили ефективність розробленої методики формування мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування студентів немовних вишів. Показником її результативності стало значне підвищення якості знань студентів експериментальних груп порівняно з результатами навчання студентів контрольних груп.

6. За результатами проведеного дослідження було сформульовано методичні рекомендації з

формування мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування, спрямовані на отримання студентами знань про особливості мовленнєвого етикету англійської мови і розвиток у них умінь володіння мовленнєвим етикетом англомовного ділового спілкування. Процес формування мовленнєвого етикету передбачає обов'язкову позааудиторну роботу студентів, а саме: виконання домашнього завдання з використанням автентичних фахових матеріалів з мережі Інтернет, підготовку проєктів і презентацій, створення міні-відеофільмів професійної спрямованості. Методичне забезпечення етапів відображено в змісті практикуму «Мовленнєвий етикет ділового спілкування» і словника-довідника «Формули мовленнєвого етикету англомовного ділового спілкування».

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективами подальших досліджень може стати розробка методики формування мовленнєвого етикету в *писемному* англомовному діловому спілкуванні студентів немовних вишів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ: Монографія / Г.В. Барабанова. – К.: Фірма «ІНКОС», 2005. – 315 с.
2. Бігич О. Б. Формування методичної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови / О.Б. Бігич // Рідна школа. – 2002. – № 4. – С. 60-62.
3. Програма з англійської мови для професійного спілкування. / Колектив авторів: Г.С.Бакаєва, О.А.Борисенко, І.І.Зуєнок, В.О.Іваніщева, Л.Й.Клименко, Т.І.Козимирська, С.І.Кострицька, Т.І.Скрипник, Н.Ю.Тодорова, А.О.Ходцева – К.: Ленвіт, 2005 – 119 с.
4. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проєкт / Ніколаєва С.Ю., Соловей М.І., Головач Ю.В. та ін.; під ред. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Київський державний лінгвістичний університет, 2001. – 245с.
5. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge University Press, 2001. – 260p.

REFERENCES

1. Barabanova, G.V. (2005) *Metodyka navchannja profesijno-orijentovanogo chytannja v nemovnomu VNZ: Monografija* [Methods of teaching vocational reading in a non-linguistic university]. Kyiv.
2. Bigych O.B. (2002) *Formuvannja metodychnoi' kompetencii' majbutn'ogo vchytelja inozemnoi' movy* [Formation of methodological competence of the future foreign language teacher].
3. Bakajeva, G.Je. etc. (2005) *Programa z anglijs'koi' movy dlja profesijnogo spilkuvannja*. [The English language curriculum for professional communication.]. Kyiv.
4. Nikolajeva, S.Ju., etc. (2001) *Programa z anglijs'koi' movy dlja universytetiv / instytutiv (p'jatyrichnij kurs navchannja): Proekt* [English / Universities Curriculum (FiveYearCourse): A Project]. Kyiv.
5. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. (2001).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОГРЕНІЧ Марія Анатоліївна – кандидат

педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Одеської національної академії харчових технологій.

Наукові інтереси: теорія та методика навчання ділової англійській мові.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OGRENICH Maria Anatoliyivna – PhD in

Pedagogics, Assistant Professor, Chair of foreign languages, Odessa National Academy of Food Technologies.

Circle of research interests: theory and methodology of business English teaching.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2019 р.

УДК 378.147

DOI: 10.36550/2415-7988.2019.183.30

ПЛЮЩ Валентина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри природничих наук та методик їхнього навчання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8099-1566>
e-mail: valentynapl@ukr.net

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні суспільству потрібна активна, мобільна особистість, яка володіє навичками планування, самостійної організації власної діяльності, оцінювання результату діяльності та здатної до самоосвіти та самовдосконалення. Одним із важливих факторів успішності майбутньої професійної діяльності є формування готовності студентів до професійного самовдосконалення у закладах вищої освіти. Таким чином в умовах сьогодення психолого-педагогічна проблема дослідження теоретико-методичних аспектів готовності майбутнього вчителя до професійного самовдосконалення залишається актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів висвітлені в дослідженнях В. Гриньової, Р. Гуревича, К. Дурай-Новакової, Б. Ломова, Д. Узнадзе, Є. Зеєра тощо. Питання готовності студентів до професійного самовдосконалення розглядається в дослідженнях А. Деркача, Є. Клімова, Г. Селевко, Є. Скворцової, І. Чемерилові.

Мета нашого дослідження полягає в аналізі понять готовність до професійної діяльності, готовність майбутніх учителів природничих дисциплін до професійного самовдосконалення та визначення структурних компонентів цієї готовності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У філософському розумінні поняття «готовність»

розглядають як інтегративну якість особистості, що характеризується наявністю прагнення постійно розширювати діапазон сприйняття життя з метою більш глибокого її розуміння [5].

У психолого-педагогічних дослідженнях існують різні підходи до визначення поняття «готовність» (табл. 1).

У психології готовність розглядається по різному. Наприклад, деякі дослідники (Д. Узнадзе, Б. Ломов тощо) розуміють її як особливий психічний стан особистості, що передує тій чи іншій діяльності і визначає її результат [8]. Інші – розглядають як здатність до діяльності, складне утворення, яке пов'язане з різними характеристиками психологічної активності особистості і поза цих зв'язків втрачає свій зміст [11].

У педагогічних дослідженнях поняття «готовність» займає провідне місце і пов'язане з завданням комплексного розвитку професійної спрямованості особистості.

Наприклад, А. Чурсіна, погоджуючись з думкою Ю. Бабанського, визначає готовність як прояв індивідуальних якостей особистості та їх цілісності, які обумовлені ефективним характером діяльності з високою результативністю. Таким чином, автор розуміє готовність як інтегративну якість особистості, що передбачає єдність мотиваційної (особистісної) та процесуальної (діяльнісної) систем діяльності та необхідна для саморозвитку й самовдосконалення [9].

Таблиця 1

Стан дослідження проблеми готовність в психолого-педагогічній літературі

Автори	Зміст поняття
Д. Узнадзе, Б. Ломов	особливий психічний стан особистості, що передує тій чи іншій діяльності і визначає її результат.
В. Сластьонін	як інтегративну характеристику особистості.
І. Бодрова, Т. Воронова, С. Смірнова, Т Шестакова	як системна характеристика, в структурі якої містяться такі компоненти: мотиваційна готовність, інтелектуальна готовність, емоційно-вольова готовність і соціальна готовність.